

Володимир Бабійчук*

Khmelnyskyi, Ukraine

Співвідношення понять організатор та володілець атракціону як суб'єкта відповідальності в деліктних зобов'язаннях

Співвідношення понять організатор та володілець атракціону як суб'єкта відповідальності в деліктних зобов'язаннях

Анотація: Статтю присвячено дослідженню суб'єкта деліктної відповідальності за шкоду, завдану діяльністю атракціону. Особливу увагу приділено історії становлення поняття «володілець джерела підвищеної небезпеки» в контексті володільца атракціону. Досліджено основоположні історичні пам'ятки цивільного права України. Проаналізовано такі документи, як Руська правда; «Синтагми» Матфія Властиря 1335 року; Шестикнижжя Константина Арменопула 1345 року; Литовські статuti; Соборне уложення 1649 року; «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року; Галицький цивільний кодекс 1797 року; Цивільний кодекс Наполеона 1804 року; Зібрання малоросійських прав 1807 року; Звід законів цивільних (в ред. Закону від 4 червня 1912 р.); Цивільне Уложення Російської Імперії; Цивільний кодекс Української РСР 1963 року; Основи цивільного законодавства СРСР 1991 року; чинний Цивільний кодекс України.

Виділено підходи до розуміння володільца атракціону, як особи, що а) здійснює експлуатацію джерела завдання шкоди; б) володіє джерелом завдання шкоди; в) зобов'язана до утримання джерела завдання шкоди.

Розглянуто володільца атракціону за рамками правової конструкції «володілець речі». Сформовано твердження, що людська діяльність у вигляді підвищено небезпечного рухливого середовища виступає основою для формування джерела завдання шкоди – атракціону.

Зроблено висновок, що нерозривний зв'язок діяльності господарчих суб'єктів і атракціону дає змогу ідентифікувати відповідальну особу такого джерела через суб'єкт, який здійснює діяльність.

Констатовано, що поняття «володілець атракціону» не відповідає сучасним реаліям цивільних правовідносин, тому виникає потреба ввести в поняттєвий апарат спеціалізований суб'єкт відповідальності за шкоду, завдану атракціоном.

Відзначено, що основою діяльності суб'єкта щодо функціонування атракціонів є не володіння атракціоном і не управління ним, а організація його діяльності, тобто налагодження всіх процесів від моменту створення юридичної особи або фізичної особи-підприємця;

* Володимир Бабійчук [Volodymyr Babiichuk] – аспірант кафедри цивільного права та процесу, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова [Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law]; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2960-4054>; e-mail: vova.babiichuk@gmail.com.

розробки планів та проектів діяльності атракціонів; встановлення атракціону, його випробування; добору та згуртування персоналу (операторів); гарантування безпеки; налагодження чіткого робочого процесу діяльності атракціонів.

Проаналізовано тлумачення слова «організувати» та запропоновано спеціальним суб'єктом відповідальності за шкоду, завдану атракціоном, визначити саме «організатора атракціону».

Зауважено, що фактичне володіння атракціоном здійснюють особи, яких умовно можна поділити на дві категорії: володілець атракціону та організатор атракціону. Водночас, коли володілець використовує атракціон у своїй діяльності, він одночасно стає організатором.

Виділено ознаки організатора атракціону та запропоновано авторську дефініцію поняття «організатор атракціону».

Ключові слова: експлуатація, володіння, утримання, атракціони, організація, відповідальність.

The Correlation between the Manager and the Owner of the Attractions as a Subject of Responsibility in Tort Legal Relations

Abstract: The article focused on the subject of tort liability for damage caused by the activities of the attractions. Particular attention is paid to the history of the concept of «owner of a source of increased danger» in the context of the owner of the attractions. Fundamental historical monuments of civil law of Ukraine have been studied. Documents such as Russ'ka Pravda; The Six Books of Constantine Armenopoulos in 1345; Lithuanian statutes; Cathedral Act of 1649; «The Rights of the Malorussian People» of 1743; Galician Civil Code of 1797; Napoleon's Civil Code of 1804; The Collection of Malorussian Rights of 1807; Code of Civil Laws (as amended by the Law of June 4, 1912); Civil Code of the Russian Empire; Civil Code of the Ukrainian SSR of 1963; Fundamentals of the civil legislation of the USSR in 1991; current Civil Code of Ukraine were analyzed.

1. Вступ

«*Panem et circenses*» – відомий на весь світ вираз римського поета-сатирика Ювелана, що означає «хліба та видовищ». Саме ця фраза описує прагнення людини, яка здобула певну економічну стабільність, до розваг та нових емоцій і відчуттів. Для задоволення потреб людини у розвагах

Approaches to the understanding of the owner of the attractions as a person who: operates the source of the damage; owns the source of the damage; is obliged to maintain the source of the damage.

The owner of the attractions is considered outside the legal framework of «the owner of the thing». There is a statement that human activity in the form of highly dangerous mobile environment is the basis for the formation of the source of harm – the attractions.

It is concluded that the inseparable link between the activities of economic entities and the attractions, allows you to identify the responsible person of such a source through the entity that operates.

There is a statement that the concept of «owner of the attractions» does not correspond to the modern realities of civil law, so there is a need to introduce into the conceptual apparatus of a specialized subject of liability for damage caused by the attractions.

It is noted that the basis of the subject's activities in relation to the activities of the attractions is not the ownership of the attractions and not its management, but the organization of its activities, namely the establishment of all processes since the creation of a legal entity or individual entrepreneur; development of plans and projects of attractions; installation of the attractions, its testing; selection and cohesion of personnel (operators); security; establishing a clear workflow of the attractions.

The interpretation of the word «organize» is analyzed, and it is suggested that the special subject of responsibility for the damage caused by the attractions to determine «the organizer of the attractions».

It is noted that the actual ownership of the attractions is carried out by persons who can be divided into two categories: the owner of the attractions and the organizer of the attractions. At the same time, when the owner uses the attractions in his activities, he also becomes the organizer.

The features of the attractions organizer are highlighted and the author's definition of the term «the attractions organizer» is proposed.

Keywords: exploitation, possession, maintenance, the attractions, organization, liability.

нині функціонує чимала кількість парків розваг з безліччю різноманітних атракціонів. Та поруч із розвагами атракціони несуть у собі небезпеку завдання шкоди, що може мати наслідком деліктну відповідальність.

Варто зазначити, що сам термін «атракціон» практично не трапляється в науковій літературі. Але в підзаконних нормативно-правових актах

використовують поняття «атракціон», «водний атракціон», «атракціон підвищеної небезпеки», зміст визначення яких не відповідає сучасному розвитку досліджуваної сфери. Відповідно невизначеним залишається і питання суб'єкта відповідальності за шкоду, завдану діяльністю атракціону.

Враховуючи активне та часто суперечливе використання юридичною практикою відповідальності за шкоду, завдану атракціонами, робимо висновок, що сучасне право вимагає системних наукових досліджень із загальнотеоретичних і практичних проблем зазначених зобов'язань, що позитивно впливатиме на їхнє вирішення. Тому питання комплексного вивчення суб'єкта відповідальності за шкоду, завдану діяльністю атракціону, як джерела шкоди є актуальним, що обґрунтовує доцільність його дослідження в науковій статті.

Загальні та окремі важливі питання й проблеми відшкодування шкоди порушували і радянські вчені (Б. С. Антимонов, Д. В. Боброва, Г. К. Матвеев, О. О. Красавчиков, А. С. Шевченко, К. Б. Ярошенко, В. О. Тархов, К. А. Флейшиц, М. М. Малєїна, О. С. Іоффе), і українські (Д. В. Боброва, І. В. Бурлака, С. Д. Гринько, Т. С. Ківалова, К. В. Мануїлова, О. С. Онищенко, О. О. Отрадна, Є. О. Харитонов, О. В. Церковна, Ю. С. Червоний).

Крім того, ціла плеяда цивілістів присвятили свої праці дослідженню поняття та особливостей джерела підвищеної небезпеки, серед яких М. М. Агарков, С. Д. Русу (Гринько), Ю. В. Лесько, Р. А. Майданик, Т. Б. Мальцман, К. В. Мануїлова, Г. Л. Пендяга, А. П. Сергєєв та ін.

Що стосується дослідження діяльності атракціонів як джерела завдання шкоди та вивчення суб'єкта відшкодування втрат, завданих атракціоном, то це питання науковці досі не вивчали.

Метою наукової статті є визначення суб'єкта відповідальності в зобов'язаннях із відшкодування шкоди, завданої атракціоном.

Науково-дослідницькими завданнями, що допоможуть досягнути поставленої мети, будуть такі: дослідження історичних етапів формування поняття «володілець джерела підвищеної небезпеки» (враховуючи, що більшість сучасних атракціонів є джерелом підвищеної небезпеки); визначення наукових підходів до розуміння по-

няття «володілець атракціону»; внесення пропозицій щодо введення спеціалізованого суб'єкта відповідальності за шкоду, завдану атракціонами.

Для виконання поставлених завдань ми будемо використовувати такі основні методи пізнання: діалектичний – для пізнання багатоманітності процесів діяльності атракціонів та причинних зв'язків суб'єкта відповідальності з діяльністю атракціонів; порівняльно-історичний – для дослідження виникнення, формування та становлення правової категорії «володілець» в нормативно-правових актах, що діяли на території сучасної України; термінологічний метод – для аналізу низки термінів, пов'язаних з терміном «володілець атракціонів», та внесення власної пропозиції спеціалізованого суб'єкта відповідальності; діяльнісний підхід – цей методологічний підхід використовуватиметься для дослідження діяльності атракціону та участі в цьому людини – фізичної особи суб'єкта цивільних правовідносин; синергетичний підхід – для дослідження процесів організації діяльності атракціонів та визначення її структури, а також деякі інші.

2. Історичні етапи формування поняття «володілець джерела підвищеної небезпеки»

Діяльність більшості атракціонів згідно з чинним законодавством України є джерелом підвищеної небезпеки (Order of the Ministry of Emergencies and Protection of the Population from the Consequences of the Chernobyl Accident № 110, art. 3.1.3, 2006). Водночас діяльність решти, не будучи джерелом підвищеної небезпеки, залишається джерелом завдання шкоди. Обов'язок з відшкодування втрат, завданих джерелом підвищеної небезпеки, згідно з ч. 2 ст. 1187 ЦК України, покладається на його володільця (Civil code of Ukraine, art. 1187, 2003).

У законодавстві, що діяло на території України, перші згадки про правову категорію «володільця» можна віднайти в Руській Правді, що складена в Київській державі в XI – XII ст. У розділі «Про челядь» ст. 22 визначала, що «коли челядник (холоп) сховається, і на торгу сповістять про його втечу чи пропаж і через три дні його не знайдуть, то після

третього дня новий господар вважає його своїм челядником, а попередньому власникові холопа сплачує 3 гривні за продаж» (Tushkov S. V., art. 22, 1935). Тобто стаття визначала правову категорію власника і володільця речі в сучасному їх розумінні (адже люди з класу «челядь» вважались на той час майном), оскільки в термін до трьох днів новий господар челядника був лише володільцем, а вже після триденного терміну його вважали новим власником.

Українське цивільне законодавство в процесі свого становлення та розвитку зазнало значного впливу від Візантійської імперії. Найвизначнішим джерелом цивілістики Візантійської імперії є «Шестикнижжя» Константина Арменопула 1345 року.

«Шестикнижжя» Арменопула детально проаналізувала українська цивілістка С. Д. (Русу) Гринько. Вчена відзначала, що фундамент для формування правової системи України становить римське право не лише завдяки непрямій рецепції (через Шестикнижжя Арменопула), але й завдяки прямій (безпосередньо через постанови Риму) (Grynko (Rusu) S. D., 2011, р. 83). Так, Шестикнижжя містить норму, що «на відміну від деліктних позовів, наслідуючи ідеї римських юристів, позов про повернення хазяїну речі та позов до того, хто управляв справами, переходить завжди до спадкоємців і проти спадкоємців» (Grynko (Rusu) S. D., 2011, р. 86). Тобто можемо виділити двох суб'єктів інституту володіння: власника (господаря речі) та користувача (того, хто управляє). Також вчена зауважувала, що «відповідальним за шкоду, завдану тваринами і звірами (собакою, вовком, левом), вважався їх володільць» (Grynko (Rusu) S. D., 2011, р. 90). Отже, у Шестикнижжі Арменопула було чітко визначено суб'єкта відповідальності в деліктних зобов'язаннях – володільця джерела завдання шкоди.

У XVI ст. переважна частина земель сучасної України перебувала під владою Великого князівства Литовського, отже цивільні відносини того часу регулювались Литовськими статутами (Ivanov V. M., 2013, р. 131). За Литовськими статутами володіння (держання) могло за певних умов трансформуватися в право власності (у разі володіння нерухомим майном понад десять років і в

інших випадках, передбачених законодавством) (Yukho I. A., 1978, р. 96–97). У право володіння чужим майном за Литовськими статутами входило право користування. Володільць має право ним користуватися, отримувати з нього прибутки, але без дозволу власника не має права розпоряджатися (Yukho I. A., 1978, р. 96–97). Про можливість володільця розпоряджатися чужим майном за згодою власника можемо стверджувати зі змісту ст. 34 Розділу 3 Литовського статуту 1566 року, де вказано: «Теж, хто віддати хотів, подарувати, записати або продати маєток, вислугу свою нам, Господарю, той не може того нікому перед жодним врядом записати, тільки прийшовши і поставивши перед нами, Господарем, і з відома нашого, і ми те забороняти не будемо» (Kivalov S., Muzychenko P. & Pankov A., 2003, р. 291).

Отож робимо висновок, що в Литовських статутах були норми, що регулювали інститут володіння окремо від інституту права власності та виокремлювали володільця як суб'єкта цивільних правовідносин.

Однією з найвизначніших пам'яток вітчизняної цивілістики, що відображає стан розвитку цивільного права часів Гетьманщини, є український кодекс під назвою «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року. У документі немає окремого визначення понять «володіння» чи «володільць», та все ж аналіз розділу 14, а саме артикулів 6 та 7, дає підстави стверджувати, що володіння могло виступати і як окремих інститут (Vyslobokov K. A., Shemshuchenko Yu. S., 1997, р. 32).

Пункт 1 артикулу 6 Глави 14 визначає: «ніхто нікому не вправі уступати того, чого у своєму володінні не має» (Vyslobokov K. A., Shemshuchenko Yu. S., 1997, р. 250). Як бачимо, норми кодексу чітко відокремлюють не тільки інститут володіння, але й суб'єкта володіння – володільця («ніхто... чего в своем владении не имеет»), тобто особу, у володінні якої перебуває певна річ.

Артикул 7 гл. 14 передбачає право добросовісного володільця («каким бы ни есть образом, только б не насильно и не противно правам вступил») на захист свого володіння в юрисдикційній («может правильно спорить») та неюрисдикційній формах («не попускать») (Blazhkovska O. Ye., 2014, р. 27). Отже, якщо особа отримала у во-

лодіння майно, не використовуючи при цьому насильства та не порушуючи чужих прав, то вона визнавалася володільцем цього майна.

Ще одним надважливим правовим документом в історії української цивілістики є Галицький цивільний кодекс (*West Galician Code*), або Цивільний кодекс для Східної Галичини 1797 року (далі – ГЦК), який ще називають «першою кодифікацією приватного права в Європі» (Kutateladze O., Zubar V., Guzhva A., 2013, p. 9). Варто відзначити, що володіння в кодексі, розглядають як фактичний стан, а не як право. Водночас проведено межу між триманням (*detentio*) і саме володінням, що підлягає захисту (*possessio*) (Guzhva A. M., 2017, p. 87). Водночас § 30 гл. II ч. II ГЦК регламентував, що володільць (*possessor*) – це той, хто утримує річ з наміром володіти для себе (*cum animo sibi habendi*) (Guzhva A. M., 2017, p. 87). Із вказаного визначення розуміємо, що володільць мав значно обмеженіші процесуальні права, ніж сьогодні, адже передбачалось право лише утримувати річ «для себе». Тобто нерозкритим залишається питання щодо можливості використання речі у своїй діяльності.

1807 рік ознаменувався для України кодифікацією українського цивільного законодавства, що мала назву «Зібрання малоросійських прав» (далі – ЗМП). ЗМП не містить визначення поняття «володільць», однак містить уже поділ правомочностей права власності на володіння, користування та розпорядження. А «через указівку на законних і незаконних володільців і відповідну різницю у їх правомочностях (спроможності захиститись правом), розуміємо, що вже тоді автор кодифікації доволі точно передає сутність законного права володіння як юридично забезпечену можливість певного суб'єкта фактично утримувати річ і панувати над нею, передавати її будь-якій іншій особі із повним збереженням права власності (кн. III, гл. XIV, § 4, п.п. 8,9; § 29, п.46)» (Zhurbelyuk G. V., 2007, § 4 art. 8–9, § 29 art. 46). Отже, було передбачено і такий суб'єкт цивільних правовідносин, як «володільць», тобто особа, яка фактично утримує майно і панує над ним.

У законодавстві, що діяло на території України, категорію володільця саме джерела підвищеної небезпеки можна віднайти в нормативно-пра-

вових актах часів Російської імперії кінця XIX століття – Зводі законів цивільних, Загальному статуті російських залізниць, Статуті про промисловість і ін.

Згідно зі ст. 683 Зводу законів цивільних (у ред. Закону від 4 червня 1912 р.) володільці залізничних і пароплавних підприємств були відповідальними за шкоду, завдану життю чи здоров'ю громадян, якщо вони не могли довести, що нещастя мало місце не з вини управління підприємством і його агентів або внаслідок впливу непереборної сили. Статтею 688 Зводу законів цивільних було передбачено відповідальність за завдання шкоди володільців «диких і інших небезпечних тварин», але при цьому володільць дикої тварини відповідав на засадах вини (Isachenko V. L., 1916, art. 683, 688). Тобто маємо два види відповідальності володільця: заснованої на вині (як аналог відповідальності за шкоду, завдану звичайними атракціонами) та відповідальність незалежно від вини (як аналог відповідальності за шкоду, завдану атракціонами підвищеної небезпеки).

Надалі проект книги п'ятої Цивільного Уложення Російської Імперії став своєрідним підсумком розвитку дореволюційної цивілістики. Так, ст. 2621 регламентувала, що підвищена відповідальність повинна покладатися на володільців джерел підвищеної небезпеки за заподіяння смерті або тілесне ушкодження внаслідок небезпек, пов'язаних із залізничним рухом. А ст. 2622 передбачала аналогічну відповідальність за завдання шкоди життю або здоров'ю на фабриці, заводі або гірському промислі внаслідок дій машин або інших знарядь чи внаслідок будь-яких небезпечних для життя і здоров'я умов цього виробництва, а також у разі завдання шкоди на особливо небезпечних будівельних заходах, як-от: спорудження тунелів, мостів, портів і т.п. (Gertsenberg V. E., 1914, art. 2621–2622).

Згодом, в радянський період історії, проект Цивільного Уложення Російської Імперії було використано під час розроблення Цивільного Кодексу РРФСР 1922 р., у результаті рецепції якого з'явився Цивільний кодекс Української РСР 1963 року. У ЦК УРСР окремі спеціальні делікти, пов'язані з «підвищеною» відповідальністю, було внесено до ст. 450, яка вказувала, що організації і громадяни, діяльність яких пов'язана з підви-

щеною небезпекою для оточення (транспортні організації, промислові підприємства, будови, власники автомобілів та ін.), зобов'язані відшкодувати шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки, якщо не доведуть, що шкода виникла внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого (Civil Code of the Ukrainian RSR, art. 450, 1963).

На законодавчому рівні цей термін з'явився лише в п. 2 ст. 128 Основ цивільного законодавства СРСР 1991 року у вигляді норми, з якої можна було його виділити: «шкода, завдана в результаті взаємодії джерел підвищеної небезпеки їх володільцями, відшкодовується на загальних підставах» (Fundamentals of the Civil Legislation of the USSR and the Republics, art. 128, 1922). Отож тут чітко прописано володільця як суб'єкта відповідальності.

Верховний Суд України висловив свою позицію в постанові Пленуму № 6 від 27.03.1992 року «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди». Так, абзацом 2 ст. 4 визначено, що під володільцем джерела підвищеної небезпеки розуміють юридичну особу чи громадянина, що здійснює експлуатацію джерела підвищеної небезпеки в силу права власності, повного господарського відання, оперативного управління або з інших підстав (договору оренди, довіреності тощо) (Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine № 6, art. 4, 1992).

Тобто з'явилися нові підстави для експлуатації джерела підвищеної небезпеки – право господарського відання та довіреність, що, природно, відповідало оновленій системі обмежених речових прав, представленої на той період в Цивільному кодексі УРСР.

Характеристику володільця джерела підвищеної небезпеки на чинному законодавчому рівні подано в ч. 2 ст. 1187 ЦК України, згідно з якою шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку (Civil code of Ukraine, art. 1187, 2003).

3. Наукові підходи до розуміння поняття «володільця атракціону»

На нашу думку, можна виділити кілька підходів до розуміння володільця атракціону як особи, відповідальної за завдання шкоди.

По-перше, опрацювавши історичні витoki цивільного законодавства, що діяло на території України, відзначимо, що володільцем виступає особа, яка здійснює експлуатацію джерела підвищеної небезпеки на певних правових підставах.

По-друге, виходячи із законодавчого змісту ст. 1187 ЦК України, таким володільцем є особа, яка володіє джерелом підвищеної небезпеки на відповідній правовій підставі.

По-третє, що характерно і для атракціонів підвищеної небезпеки, і для звичайних атракціонів, володільцем атракціону є особа, зобов'язана до його утримання.

До прикладу, рішенням Шевченківського районного суду м. Львова частково задоволено позов ОСОБИ_2 до Львівського комунального підприємства «Варшавське-407», третя особа Шевченківська РДА Львівської міської ради, про відшкодування шкоди. В обґрунтуванні позову зазначено, що 13.06.2013 р. неповнолітній син позивача ОСОБА_3, перебуваючи на дитячому майданчику, що є на балансі ЛКП «Варшавське 407», впав з гойдалки. Під час падіння він отримав травми через виступаючу із землі опорну раму гойдалки. Внаслідок падіння дитину було госпіталізовано, їй проведено операцію з видалення селезінки. Суд прийшов до висновку, що вину директора ЛКП «Варшавське 407» доведено, а травма сина позивачки ОСОБА_3 сталась внаслідок службової недбалості останнього, а саме: неналежного виконання своїх службових обов'язків щодо утримання атракціонів на дитячому майданчику (Shevchenkivskyi District Court of Lviv, Decision in case № 466/3420/15-ts, 2016).

Тобто той факт, що балансоутримувачем атракціону було комунальне підприємство, дав змогу суду визнати його володільцем джерела завдання шкоди, а відповідно, і суб'єктом відповідальності.

Крім того, «утримання», як підстава володіння джерелом завдання шкоди, характерне і для атракціонів з тваринами.

Терміни «експлуатація», «володіння», «використання» і «утримання» можна застосовувати лише до предметів матеріального світу, які перебувають у осіб, що здійснюють певну діяльність, пов'язану з підвищеною небезпекою для навколишніх, на тій чи тій правовій підставі: право власності; право оперативного управління або господарського відання; за договором оренди; на підставі виданого доручення і т. п. Це дає можливість зробити висновок про те, що терміни «здійснювати експлуатацію атракціону», «володіти атракціоном», «використовувати атракціон» тотожні термінам «здійснювати експлуатацію предмета матеріального світу», «володіти предметом матеріального світу», «використовувати предмет матеріального світу».

Виникає запитання: чи можна володільця атракціону розглядати за рамками правової конструкції «володілець речі»?

Відповідь буде позитивною. Щодо змістового розуміння терміна «володілець атракціону», варто підійти дещо ширше, що відповідало б тій меті, яку переслідує інститут відшкодування шкоди в цілому, та завданій діяльністю атракціону зокрема.

У межах нашого розуміння атракціону, коли таким виступає людська діяльність у вигляді підвищено небезпечного рухливого середовища, ми доходимо висновку про те, що діяльність, пов'язана з підвищеною небезпекою для навколишніх, виступає основою формування джерела завдання шкоди.

Саме підвищено небезпечне середовище, як певні обставини, проявляється в об'єктивно наявних умовах здійснення діяльності однієї особи (володільця атракціону) і ймовірності завдання шкоди у сформованих обставинах іншим особам. Природно, що прояв цих умов в просторі має чіткі межі, які визначаються масштабами діяльності конкретної особи. Це може бути парк розваг, розміри якого не обмежуються єдиним атракціоном, а визначаються обсягом всіх атракціонів на його території.

Нерозривний зв'язок діяльності господарчих суб'єктів і джерела завдання шкоди, а саме атракціону, дає змогу ідентифікувати відповідальну особу такого джерела через суб'єкт, який здійснює діяльність, до якої висуваються більш жорсткі порівняно з іншими видами діяльності вимоги її

здійснення (наявність дозволу, допуску, ліцензії і т.п.). І яка повинна бути пов'язана з використанням об'єктів цивільних прав, залучення яких в цивільний оборот пов'язано з можливістю впливу їх на життя або здоров'я людини, а також майно, що належить суб'єктам, відмінним від суб'єкта діяльності.

4. Спеціалізований суб'єкт відповідальності

Ми переконані, що позиція, згідно з якою відповідальність за шкоду, завдану атракціоном, повинен нести її володілець, не відповідає сучасним реаліям, оскільки поняття «володілець» говорить про джерело підвищеної небезпеки як про річ, об'єкт матеріального світу. Ми ж зауважуємо, що володіти можна самостійно або передавати у володіння тільки матеріальний об'єкт, але ніяк не діяльність. Згідно з ч. 1 ст. 1187 ЦК України джерелом підвищеної небезпеки є саме діяльність, а не об'єкт (Civil code of Ukraine, art. 1187, 2003).

Оскільки діяльність як цілеспрямована поведінка людини є певним технологічним процесом, вона не може бути шкідливою (крім випадків, коли ставиться саме така мета). Тому точніше буде говорити не про діяльність як таку, а про способи її здійснення й отримані результати. Така підвищено небезпечна діяльність породжує шкоду, як підсумок допущеної помилки, зумовлену тим, що до початку процесу діяльності неможливо було передбачити об'єктивний збіг несприятливих обставин, через які результат вийшов шкідливим, а не корисним. Потенційна небезпека діяльності може бути очевидною, коли вона здійснюється з певним ризиком, і неочевидною, коли сам її процес не супроводжується ризиком, але отриманий результат може мати шкідливі наслідки.

З огляду на масштаби шкоди, завданій атракціонами, та змістову невідповідність самого терміна «володілець атракціону» тому змістові, який ми в нього закладаємо, оскільки діяльність атракціонів – це значно ширше, ніж просто володіння, доцільним буде розглянути питання про введення спеціального суб'єкта відповідальності в правовідносинах з відшкодування шкоди, завданій діяльністю атракціону.

Відзначимо, що основою діяльності суб'єкта щодо діяльності атракціонів є не володіння атракціоном і не управління ним, а організація його діяльності, тобто налагодження всіх процесів від моменту створення юридичної особи або фізичної особи-підприємця; розробки планів та проєктів діяльності атракціонів; встановлення атракціону, його випробування; підбору та згуртування персоналу (операторів); гарантування безпеки; налагодження чіткого робочого процесу діяльності атракціонів.

Великий тлумачний словник української мови дає широке визначення слова «організувати»: 1) Створювати, засновувати що-небудь, залучати до цього інших, спираючись на них; 2) Здійснювати певні заходи громадського значення, розробляючи їх підготовку і проведення; 3) Згуртувати, об'єднувати кого-небудь із певною метою. Зосереджувати, мобілізувати, спрямовувати когось на що-небудь; 4) Чітко налагоджувати, належно впорядковувати що-небудь (Busel V. T., 2005, р. 853). Водночас «організатор – це той, хто організовує, засновує, налагоджує або впорядковує що-небудь» (Busel V. T., 2005, р. 853).

Ми вважаємо, що вказане тлумачення досить влучно відображає юридичну природу, яку ми вкладаємо в поняття діяльності суб'єкта відповідальності в правовідносинах з відшкодування шкоди, завданої атракціоном. Тому спеціальним суб'єктом, гадаємо, доцільно визначити саме «організатора атракціону».

Зауважимо, що фактичне володіння атракціоном здійснюють особи, яких ми поділяємо на дві категорії: володільць атракціону та організатор атракціону. Умовність зазначеного поділу полягає в тому, що в реальних умовах функціонування атракціонів ці категорії суб'єктів можуть збігатися. Фактичне володіння атракціоном передбачає, що володільць або безпосередньо сам надає послуги розваг, або здійснює дії, пов'язані з його орендою, тобто наданням доступу до атракціону іншим особам, що будуть організовувати надання таких послуг.

У разі, коли володільць використовує атракціон у своїй діяльності, він одночасно стає організатором.

Введення в поняттєвий апарат правовідносин щодо діяльності атракціонів спеціальних суб'єк-

тів відповідальності є спробою більш чітко деталізувати склад правовідносин в цій новій, такій, що швидко еволюціонує, і в той же час підвищено небезпечній галузі людської життєдіяльності.

Щоб більш детально дати визначення поняття «організатор атракціону» як суб'єкт відповідальності за шкоду, завдану атракціонами, вважаємо за необхідне виділити його ознаки.

По-перше – ознака суб'єкта. Організатором атракціону може бути і фізична, і юридична особа. Однак статтею 2 ЦК України, окрім вищеприписаного, визначено учасниками цивільних відносин державу Україну, Автономну Республіку Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права (Civil code of Ukraine, art. 2, 2003). Щодо держави та суб'єктів публічного права як учасників цивільних правовідносин, що можуть нести відповідальність за шкоду, завдану атракціоном, питань не виникає. Однак територіальні громади цілком можуть виступати як суб'єкти відповідальності в досліджуваних зобов'язаннях.

Отже, наш суб'єкт – це не особа, а учасник цивільних правовідносин. Водночас не можна вважати організатором атракціону та, відповідно, суб'єктом відповідальності перед потерпілим особою, яка керує ним в силу трудових відносин (машиніст, оператор атракціону і т.п.). Ми переконані, що юридичне володіння завжди спирається на законну підставу. Сам факт експлуатації джерела підвищеної небезпеки має значення не для визнання особи володільцем, а для встановлення відповідальності останнього.

По-друге – матеріальна ознака. Організатор атракціону є учасником цивільних правовідносин, який наділений правом власності над об'єктом матеріального світу – атракціоном, а так само будь-яким іншим законним правом, що дає підставу для його експлуатації.

По-третє – ознака діяльності. Основною метою діяльності організатора атракціону є забезпечити формування безпечного середовища розваг шляхом унеможливлення або зведення до мінімуму небезпек, пов'язаних з діяльністю атракціону та надання таких послуг відвідувачам.

По-четверте – юридична ознака. Організатор атракціону є матеріально відповідальною особою за шкоду, завдану діяльністю атракціону. Тобто

претензії та судові позови щодо відшкодування втрат, завданих атракціонами, подаються до організатора атракціону.

Отже, ми пропонуємо внести зміни до Правил будови і безпечної експлуатації атракціонної техніки, доповнивши п. 2.1. підпунктом 2.1.93 такого змісту: «Організатор атракціону – це учасник цивільних правовідносин, який на відповідній правовій підставі здійснює діяльність, що забезпечує формування середовища розваг, для якого характерний певний рівень небезпеки, що проявляється в об'єктивно наявних умовах здійснення діяльності однієї особи і ймовірності завдання шкоди у сформованих обставинах відвідувачам; яка добровільно взяла на себе обов'язок щодо унеможливлення або зведення до мінімуму небезпек, пов'язаних з діяльністю атракціону шляхом виконання передбачених законодавством вимог та несе відповідальність за завдання атракціонами шкоди відвідувачам».

5. Висновки

Отже, ми констатуємо, що «організатор атракціону» – поняття дещо відмінне в змістовому розумінні від «володільця атракціону» через організаційні моменти здійснення діяльності та правові підстави взаємовідносин з джерелом завдання шкоди. Володілець атракціону є особою, яка на відповідній правовій підставі володіє атракціоном, поруч з цим діяльності щодо його експлуатації та надання послуг відвідувачам він може і не здійснювати. Водночас організатор атракціону – це особа, яка, не будучи володільцем атракціону, на конкретній правовій підставі організовує діяльність атракціонів та надання послуг розваг відвідувачам. Тобто організатор атракціону – це суб'єкт, який безпосередньо пов'язаний з діяльністю атракціону, а не з атракціоном як об'єктом матеріального світу, що в межах нашого дослідження має визначальну роль.

Підсумовуючи, відзначимо, що організатор атракціону – поняття значно ширше, ніж володілець конкретного атракціону, і в кожному окремому випадку завдання шкоди діяльністю атракціону судам варто детально вивчати питання не тільки належності атракціону, але й організаційно-правові підстави організації та

здійснення діяльності щодо надання послуг розваг відвідувачам.

Введення в поняттєвий апарат правової категорії «організатор атракціону» вдосконалив чинне законодавство, що регулює відповідальність за завдання шкоди в цивільних правовідносинах, надасть йому більшої визначеності та конкретики. Водночас це відкриває нові напрями для подальшого дослідження особливостей зобов'язань із відшкодування втрат, завданих атракціонами.

Література:

- Блажківська О. Є. Новели, речового, зобов'язального та спадкового права в Правах, за якими судиться малоросійський народ. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. № 1. 2014. С. 25–30.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 [Текст] / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ. 2005. 1728 с.
- Герценберг В. Э. Обязательственное право. Книга V Гражданского Уложения: Проект, внесенный 14 октября 1913 г. в Государственную думу, с предисловием и предметным указателем. В. Э. Герценберг и И. С. Перетерский. СПб.: *Издание Юридического книжного склада «Право»*. 1914. 247 с.
- Гринько (Русу) С. Д. Рецепція інституту деліктних зобов'язань римського права в Шестикнижжі Арменопула. *Університетські наукові записки*. 2011. №1 (37). С. 82–91.
- Гужва А. М. Галицький цивільний кодекс 1797 р. як взірєць рецепції римського права. *Науково-практичний журнал «Часопис цивілістики»*. Випуск 27. 2017. С. 86–91.
- Законы гражданские: (Свод законов, т. X, ч. I изд. 1914 г., по прод. 1914 г.) со включением узаконений, последовавших в порядке 87 ст. осн. зак. и разъяснений Правительствующаго Сената с 1866 г. по 1 октября 1915 г. сост. В. Л. Исаченко. Изд. неофиц. Петроград: *Юридический книжный склад «Право»*, 1916. 1085 с. Retrieved from: http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?window_volume_contents&volume=100013.
- Іванов В. М. Історія держави і права України : підручник. К.: *КУП НАНУ*, 2013. 892 с.
- Ківалов С., Музиченко П., Паньков А. Статут Великого князівства Литовського 1566 року. Одеса: *Юридична література*. 2003. 560 с.
- Кутателадзе О., Гужва А., Зубарь В. Гражданский кодекс Восточной Галиции 1797 г. «Codex civilis pro Galicia

- Orientali MDCCXCVII» М.: Статут; Одесса. 2013. 536 с.
- Основы Гражданского Законодательства Союза ССР и республик (Ведомости Верховного Совета (ВВС), 1991, № 26, ст. 733) (втратив чинність). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2211400-91#Text>.
- Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди. Постанова Пленуму Верховного суду України № 6 від 27.03.1992 року. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92#Text>.
- Про затвердження Правил будови і безпечної експлуатації атракціонної техніки: Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи N 110 від 1 березня 2006 р. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/RE12279?an=1>.
- Справа № 466/3420/15-ц. Рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 16.05.2016 року. [Електронний ресурс]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/57798850>.
- Цивільний кодекс Української РСР. Кодекс втратив чинність на підставі Кодексу N 435-IV (435-15) від 16.01.2003, ВВР, 2003, NN 40-44, ст.356. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06#Text>.
- Цивільний кодекс України: офіційний текст, *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, №№ 40-44, ст.356, редакція від 16.08.2020 року. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
- Юшков С. Руська правда. Тексти на основі 7 списків та 5 редакцій. *Видавництво Української академії наук*. Київ. 1935. Retrieved from: <http://litopys.org.ua/yushkov/yu.htm>.
- Вислобоков К. А., Шемшученко Ю. С. Права, за якими судиться малоросійський народ 1743. Київ. 1997. 547 с.
- Юхо И.А. Правовое положение населения Белоруссии в XVI в. Минск. 1978. 144 с.
- Журбелюк Г. Сторінки розвитку політико-правової культури України. До 200-річчя «Зібрання малоросійських прав». *Київська старовина*. 2007. № 1. С. 44-58 [Електронний ресурс] Retrieved from: <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/664/Storinky%20rozvytku.doc>.
- malorosyyskyi narod*. [Novels of property, obligation and inheritance law in the Rights of the Little Russian People]. Kyiv: Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. [in Ukrainian]
- Busel, V. T. (2005). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrain-skoj movy*. [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Irpin: Perun. [in Ukrainian]
- Gertsenberg, V. E. (1914). *Obiazatelstvennoe pravo. Knyga V Grazhdanskogo Ulogeniia*. [Obligation law. Book V of the Civil Code]. Peterburg: Pravo. [in russian]
- Grynko, (Rusu) S. D. (2011). *Retseptsiia instytutu deliktnykh zoboviazan rym'skogo prava v Shestyknyzhi Armenopula*. [Reception of the institution of tort obligations of Roman law in the Six Books of Armenopoulos]. Khmelnytskyi. Universytetski naukovi zapysky. [in Ukrainian]
- Guzhva, A. M. (2017). *Galytskyi tsyvilnyy kodeks 1797 roku yak vzirets retseptzii rym'skogo prava* [Galician Civil Code of 1797 as a model of the reception of Roman law]. Odesa: Chasopys tzyvilistyky. [in Ukrainian]
- Isachenko, V. L. (1916). *Svod zakonov grazhdanskikh*. [Code of Civil Laws]. Petrograd: Pravo. Retrieved from http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?window_volume_contents&volume=100013 [in Russian]
- Ivanov, V. M. (2013). *Istoriia derzhavy i prava Ukrainy*. [History of the state and law of Ukraine] Kyiv: KUP NANU. [in Ukrainian]
- Kivalov, S., Muzychenko, P. Pankov, A. (2003). *Statuty Velykogo kniazivstva Lytovskogo* [Statutes of the Grand Duchy of Lithuania]. Odessa: Yurydychna literatura. [in Ukrainian]
- Kutateladze, O., Zubar, V., Guzhva, A. (2013). [Civil Code of Eastern Galicia 1797]. Odessa. [in Russian]
- Osnovy Grazhdanskogo Zakonodatelstva Soyuzo SSR i respublik*. [Fundamentals of the Civil Legislation of the USSR and the Republics] (1922). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2211400-91#Text>. [in Russian]
- Pro praktyku rozgliadu sudamy tsyvilnykh sprav za pozovamy pro vidshkoduvannia shkody. Postanova Plenumu Verkhovного sud Ukrainy № 6*. [On the practice of consideration of civil cases by courts on claims for damages. Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine № 6]. (1992). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92#Text>.
- Pro zatverdzhennia Pravyl budovy i bezpechnoi ekspluatatsii atrakcionnoi tekhniki*. Nakaz Ministerstva Ukrainy z pytan' nadzvychainyh situatsii ta u spravah zahystu naselennia vid naslidkiv Chornobyl'skoi katastrofy № 110. [On approval of the Rules of construction and safe operation of attraction equipment: Order of the Ministry of Emergencies and Protection of the Population from the Consequences of the Chornobyl Accident № 110].

References:

Blazhkivska, O. Ye. (2014). *Novelly rechovogo, zoboviazal'nogo ta spadkovogo prava v Pravakh za yakymy sudytsia*

- (2006). Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/RE12279?an=1> [in Ukrainian].
- Rishennia u spravi № 466/3420/15-ts (2016). Shevchenkivskiy rayonnyi sud mista Lviv. [Decision in case № 466/3420/15-ts (2016). Shevchenkivskiy District Court of Lviv]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/57798850>. [in Ukrainian]
- Tsyvilnyi kodeks Ukrainskoi RSR. [Civil Code of the Ukrainian RSR]. (1963). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06#Text>. [in Ukrainian]
- Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil code of Ukraine]. (2003). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. [in Ukrainian].
- Tushkov, S. V. (1935). *Rus'ka Pravda*. [Rus Truth]. Kyiv: Ukrainska academia nauk. Retrieved from: <http://lito-pys.org.ua/yushkov/ys.htm> [in Ukrainian].
- Vyslobokov, K. A., Shemshuchenko, Yu. S. (1997). *Prava za yakymy sudytsia malorosiyskyy narod*. [The rights that the people of Malorossia are suing for]. Kyiv. [in Ukrainian]
- Yukho, I. A. (1978). *Pravovoe pologennia naselechia Bilorussi v XVI st.* [The legal status of the population of Belarus in the XVI century]. Minsk. [in Russian]
- Zhurbelyuk, G. V. (2007). *Storinky rozvytku polityko-pravovoi kultury Ukrainy. Do 200-richia «Zibrannia malorosiyskykh prav»*. [Pages of development of political and legal culture of Ukraine. To the 200th anniversary of the «Collection of the Rights of Malorosiia»]. Kyiv: Kyivska starovyna. [in Ukrainian]